

מזווית אחרת

האם הביאה השואה להקמת מדינת ישראל?

תגובה למאמר של דן מכמן

יהודה באואר

חברי הטוב דן מכמן כתב מאמר משונה במקצת בעיונים בתקומת ישראל, 10 ('משואה לתקומה: משואה לתקומה?'), ובו הוא מביא את גרסתו לדעתי על הקשר שבין השואה לבין הקמת המדינה. טענתו נגדי היא שאני מקשר ישירות בין השואה להקמת מדינת ישראל, כלומר שאני אומר, למעשה, שהמדינה קמה בעקבות השואה וכתוצאה ממנה. הטענה הזאת היא המצאה מקורית של מכמן. הוא מסתמך על הרצאה שנשאתי ב־1973 (כך!), ומתווכח עם התפיסות המובעות בה. גם אני מלא ביקורת על באואר תשל"ג, שכן אנו נמצאים בתשס"ג, שלושים שנה לאחר מכן, ואני מצדד בבאואר תשס"ג, שכתב את דעתו על העניין הנדון בספר שהתפרסם באנגלית ונמצא ברשותו של דן מכמן (עם הקדשה המגיעה לו בהחלט), ספר שמוסד יד־ושם החליט לתרגמו ולפרסמו בעברית (בהחלטתה של ועדה שדן מכמן נמנה עם חבריה). בספר אנגלי זה (*Rethinking the Holocaust*), שיצא לאור ב־2001, אני כותב שלא מצאתי כל הוכחה לכך שבשנת 1947 הצביעו מדינות העולם בעד חלוקת ארץ־ישראל מתוך ייסורי מצפון כלשהם שהתעוררו בהן בעקבות השואה, כלומר שאין כל קשר ישיר בין השואה להקמת המדינה. כך גם אמרתי בהרצאה שנשאתי בינואר 2000 במוזיאון השואה בווישינגטון, ודן מכמן צודק באמרו שלמסקנתי זו הגעתי בהשפעת עמיתי אביתר פריזל. דן מכמן אף מביא בהערות השוליים שלו כמה מן ההתבטאויות שלי משנות השמונים, אבל לא זה ולא הידע שלו על מה שכתבתי באחרונה מסיט אותו מדרכו בקודש: הוא ממשיך להתווכח עם תפיסתי מלפני שלושים שנה. יתרה מזו: הוא מייחס לי השקפה ולפיה תמכה ארצות־הברית בהקמת מדינה יהודית לאחר מלחמת העולם השנייה; לו קרא את ספרי היה נוכח לדעת שמעולם לא טענתי כך, אפילו לא בתשל"ג, אלא להפך – אמרתי שארצות־הברית רצתה להיפטר מן העקורים היהודים במחנות העקורים במרכז אירופה, ולא רצתה בהקמת מדינה יהודית. זו בהחלט היתה גם דעתו של טרומן. בדברי אלה הסתמכתי בין השאר על מחקריו של מיכאל כהן, שמכמן מצטט בהערה 28 כהוכחה ניצחת נגד טענותיי כביכול. כל הדברים האלה אינם אלא פרי דמיונו של מכמן.

מכמן גם מנסה ללמד אותי על מהותה של האנטישמיות, וטוען שהמושג מעורפל. אני מציע לו לקרוא בספרי ובחיבורי שבהם ניסיתי אני – עוד לפני עשרים שנה – לומר בדיוק

את זאת. אחר־כך הוא אומר שבפוגרומים בפולין אין לראות תוצאה ישירה של השואה. מעולם לא טענתי שרק השואה גרמה לפוגרומים האלה, ותמיד הצבעתי על המשכיות בגישות אנטישמיות בפולין, אולם תמהני אם מישוהו יכול לומר שלשואה לא היה חלק חשוב מאוד ברקע לאנטישמיות קיצונית זו. ושוב: אף שמושג האנטישמיות אכן מעורפל, האם מפקפק מכמן בכך שהפוגרומים בפולין באותה עת היו תוצאה של אנטישמיות קיצונית? בספרי שהוזכר לעיל אני בהחלט אומר שהשפעתה של השואה על הקמת המדינה היתה עקיפה ולא ישירה, ושלמעשה השואה כמעט מנעה את הקמת המדינה. הנוסחה היא: יותר שואה, פחות מדינה. לו נמשכה המלחמה, חלילה, עוד שנה או שנתיים, היו שורדים ממנה עוד פחות יהודים, ואולי לא היה נוצר הלחץ של שארית הפליטה על המערכת הבין־לאומית. לחץ זה היה לו משקל רב מאוד בהכרעות של 1947. לכן לא השואה, אלא הניצולים ממנה, היו לגורם משמעותי ביותר בייסוד מדינת ישראל. אם מישוהו רוצה להתווכח עם מסקנות אלה, הוא מוזמן לעשות זאת; אבקש רק שזה יהיה הוויכוח, ולא איזו חפירה ארכאולוגית מטעה שאבד עליה כלח.

באשר ליתר הדברים שכותב דן מכמן, אני בהחלט מסכים שיש להרחיב את היריעה ולראות גם את השפעתם של גורמים כגון תהליך הדה־קולוניזציה (גם על זה כתבתי), שינוי האינטרסים הצבאיים הבריטיים עקב כך, ההתפתחויות הכלכליות העולמיות וכיוצא באלה, על מנת להגיע לראייה מאוזנת של הגורמים לייסודה של ישראל ב־1948.